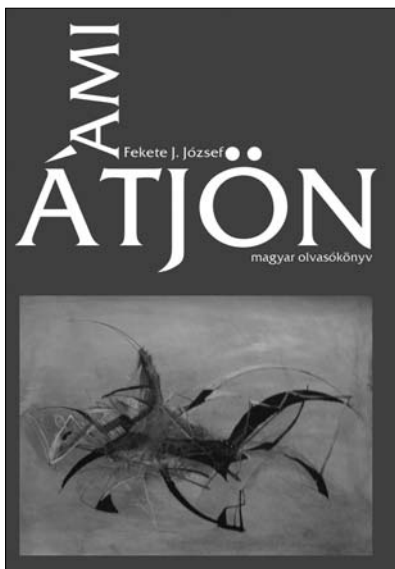

A szabadkai Életjel Könyvekről

Az Életjel egykori szerkesztője szerette az évfordulókat. Arról mesélt, hogy a boldog békeidőkben minden lapnál, kiadónál ott lapultak a kerek évfordulóra szóló laudációk, a jelesebb személyekről szóló nekrológok, a legfontosabb adatok, meg fénykép, ha ne adj' isten meghal az illető. Az internet világában csak egy kat-

tintás, és ömlenek az adatok. Az Életjel Könyvekről, egy megörökölt kiadóról kell írni, kicsit mást, mint ami a honlapon olvasható. Az Életjelnek nincsen honlapja, egy könyv a nyomdaköltségéből készíthető, még várunk vele, fontosabb számunkra a nyomtatott könyv. Ha mégis elkészül, arra nyolc évkönyv anyagát töltjük fel, elsőként az Életjel Könyvek bibliográfiájával. Meggyőződésünk, hogy a nyolc almanach nemcsak az Élőújság és Könyvkiadó tevékenységének tükrö, hanem a vajdasági magyarság csaknem félévszázados kultúrtörténetének, vitáinak krónikája is.

Hogyan kezdődött? A szájhagyományra támaszkodunk. Az egykori alapítóktól, Dévavári Zoltántól és Burkus Valériától lehetett hallani erről történeteket. Az ötvenes évek közepén, 1955-ben irodalmi lapot indított néhány szabadkai író és az újvidéki Németh István Visszhang címen. Egy száma jelent meg, a bíróság betiltotta. A megmaradt egyetlen példányban nem találtunk olyan írást, amely az aktuális politikára, kultúr-

politikára reflektált. A valódi ok az lehetett, hogy a szerkesztőbizottságban ott volt a lap kitalálója, Dévavári Zoltán is, aki pár évvel korábban szabadult a Kopár szigetről, ahova tizenkilenc évesen került, mert Tito összevezett Sztálinnal. Nem tudta, hogy a Tájékoztatóiroda lapja, amelyet Belgrádban még szabadon árultak, Szabadkára érve már tiltott olvasmánynak számít. Ez háromévi átneveléssel járt, valamint azzal, hogy 1955 tavaszán a Visszhangot betiltották, a „tájékoztatóirodás” jelző egy életre meghatározta sorsát, s attól sajnos holta után sem szabadulhat. Nem kétséges, hogy Dér Zoltán (Dévavári Zoltán írói neve) miatt volt a szigorú ítélet. Gál László, a költő a Magyar Szóban alaposan megfeddte az újságért és első verseskötetért, az *Öröm feléért* hangzatos című írásában, a *Csendes Visszhang halk visszhangjában*. A történethez tartozik az is, hogy Gál László nyilvánosan megkövette őt.

A Visszhang megjelenésekor valami mozgolódott Szabadkán. Ferenczi Ibolyánál, a korszak ünnepe, tehetséges színésznőjének lakásán irodalmi szalon működött: felolvasó esteket tartottak, meghitt beszélgetéseket folytattak a művészetéről. E kettőből sarjadt ki az élőújság gondolata: ami elhangzik, azt nem lehet betiltani. A frappáns címet a munkából lett költő, Urbán János első verseskötetének címéből, az *Életjelből* kölcsönözték. Az alapítók között ő maga is ott volt Burkus Valériával és Galamb Jánossal. Az Élőújságot már nem tiltották be, mert 1955-ben a szerb és horvát írók elindították a napjainkban is megjelenő Rukovet (Kéve) folyóiratot.

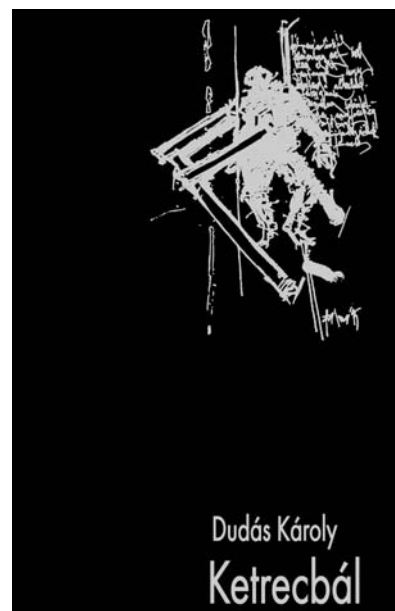
Az Irodalmi Élőújság első száma 1958. október 28-án Suboticán, kedden 19 órakor a Városi Könyvtár földszinti olvasótermében jelent meg. Szabadkát még nem lehetett írni. Hangos újság volt, kilencvenpercnyi műsoridővel.

1975-ben Szokolczay Lajos a Jelenkorban írt esszéjében nevezte hangos újságnak az Életjelet, tőle a megállapítás, hogy a mozgalomnak sajátos egyediségén túl kellett lépnie. A legendás 1968-as évben megindult a könyvkiadás, 1971-ben az Üzenet folyóirat. Az Élőújság profilt váltott, és a versmondás műhelye lett.

Az első könyvek bibliofil csemegék, Péter László szóalkotásában illetménykönyvek voltak. Nem kerültek forgalomba, tagsági könyvecskéknek számí-

tottak, azok kaphatták el, akik az Életjel körül csoportosultak. Az első zsebkönyv, az *Új Lélekindulás* Lévy Andre tollából helyzetfelmérés és programadás volt. A sorozat második füzetében Sáfrány Imre festő, író vall a tragikusan elhunyt barátjáról, Vinkler Imréről és művészetéről, személyes hangon a tragédia árnyékában. A harmadik könyv Dési Ábel versciklusa, a *Kortársaim* volt. A programadó füzetből következett a miniatűrök koncepciója: önéletrajzoknak, életrajzoknak, rövidebb irodalomtörténeti

tanulmányoknak, írói levelezéseknek adott helyet a sorozat. Impozáns azok névsora, akik, illetve akikről írtak a könyvecskékben: Vinkler Imre, Balázs G. Árpád, Csáth Géza, Hangya András, Baranyi Károly, Garay Béla, Kosztolányi Dezső, Farkas Béla, Fekete Lajos, Csuka Zoltán, Fehér Ferenc, Láng Árpád, Iványi István, Kázmér Ernő, Lányi Ernő, Somogyi Pál, Almási Gábor, Lifka Sándor, Oláh Sándor, Gion Nándor, Vojnits Oszkár. Írók, festők, zenészek, irodalomszervezők, filmes, világotudósok, színészrendező. A fészekrakói voltak szűkebb pátriánk szellemi életének. Az utolsó minikönyv – ahogy a szerkesztő nevezte – Sturc Béla munkája

az ötvenes számú: *A Szabadkai-horgosi homokpuszta flórájának ökológiai értékei* 1995-ben jelent meg. Tizenöt év után ismét megjelennek a miniatűrök, igazodva az eredeti koncepcióhoz, korszerűsített formában, szebb fedőlappal. Apró, példamutató értékekre irányítják az olvasók figyelmét: idősebb Brenner József (Csáth Géza édesapja) dalegyesületének történetére, Kosztolányi szabadkai kultuszára, az egykori főgimnázium tanári karának kataszterére és az első néprajzi összefoglalóra 1860-ból. Pekár Tibor, S. Gordán Klára, Hicsik Dóra és Matijević Zolna tanulmányai jelentek meg az utóbbi három évben. Nemcsak a szabadkai apróságokra kívánunk figyelni, tervezzük Pintér Lajos a Kalangyáról írt dolgozatának, az első szabadkai repülő Szárics János élettörténetének,

a Nemzeti Szalon szabadkai krónikájának megjelentetését is.

A miniatűrök alapozták meg az Életjel Könyveket. 1973-ban Csépe Imre vallomáskötetével indult a tényleges könyvkiadás. A kiadónak a szabadkaiságát szokták hangsúlyozni, mert többnyire a város íróinak műveit jelentette meg. Azonban ha tevékenysége csak ebből állt volna, akkor kizárólag bibliofil csemegéi lennének, néhány jó címszóval. Hogy nem így lett, az részben annak köszönhető, hogy már a kezdetektől olyan munkákat adott ki, amelyek Kosztolányi Dezső és Csáth Géza opusának pontosabb megismerését szolgálták. A könyvek negyede e célból készült.

1992-ig kizárólag várostól kapott dotációból 53 nagy és 47 miniatűr kiadvány jelent meg. Száz könyv huszonöt év alatt: évente négy. Nagyképűség kiadónak nevezni az Életjelt? Kiadónak számít-e a szabadkai Munkásegyletem, később Szabadegyletem alosztályaként működő műhely? Igen, mert folyamatosan jelen volt, a politikai és szakmai gáncsok ellenére. Dévavári Zoltánnak a kezdetektől 2007 márciusában bekövetkezett haláláig pontos koncepciója volt az Életjellel. A Kosztolányi- és Csáth-opus mellett lényegesnek tartotta, hogy összegyűjtse Magyar László valamennyi levéltári jegyzetét, és öt kötetben megjelenesse Csúsó Dezsőnek a szakrális kisémlékekről készült kataszterét. Hogy rábeszélje Pataki Lászlót önéletrajza megírására, helyet adjon Barácius Zoltán színházról írt kötetének. Fontos tudományos munkáknak is teret adott: Györe Kornél településtörténeti, Gajdos Típor képzőművészeti, Pekár Tibor zene-történeti monográfiájának, Szekeres László régészeti, Sturc Béla növénytan kötetének. A kilencvenes évek szépirodalmi kiadványai is figyelemre méltóak: Gulyás József versei, Dudás Károly, Szathmári István novellái, Kopeczky László drámái – igaz, a szerzők szabadkaiak. 2001-ben jelentek meg Törköly István, 2002-ben Matuska Márton publicisztikai munkái a Petőfi brigád frontarcáról, illetve a délvidéki 56-os mártirokról. Dévavári Zoltán utolsó nagy vállalkozása a hátramaradt Csáth-naplók és a levelezés a megjelentetése volt 2005 és 2009 között: Ifj. Brenner József, Csáth

Géza *Napló*, illetve Csáth Géza *1000xölel Józsi* címen. Nagy terve csak részben sikerült, a sorozatot nekem kellett befejeznie.

Az Életjelnak soha sem volt fizetett szerkesztője, egyszemélyes kiadó volt, a szabadkai Szabadegyletem háttérében, egy raktárral, számlaszám nélkül. Csak az újvidéki Matica Könyvtára és az olvasók tartják számon kiadóként. Sem anyagi javakkal, sem dicsőséggel nem járt az Életjel Könyvek kiadása, a keserű örökség rám maradt. Egykori szerkesztője nyilatkozta élete vége felé, hogy az irodalom változó, alakuló folyamat, ezért szükségleteihez alkalmazkodni kell. Ez az elv vezérelt szerkesztőként. Most már civil szervezetként, Magyarországon is terjesztve a Xantusz jóvoltából, szerkesztőseget építve, társkiadókat keresve olyan könyveket szeretnénk kiadni, amelyek hiányoznak a vajdasági könyvkiadás palettájáról: képzőművészeti tanulmányokat, a természeti és az épített örökség tudományos népszerűsítő köteteket, a vajdasági irodalom legjobb regényeinek, novelláinak újrakiadását a Klasszikusokban, a hőskorban született kötetek reprintjét korszerű utószóval – miközben keressük a jó vajdasági magyar szépirodalmat, és figyeljük a szabadkai értékeket. „Szabadkainak lenni szívet melengető érzés, még ha az ember távol kényszerül élni a várostól, mindenképpen fontos, hogy alkotók, kutatók, tudósok, művészek eredtek nyomába ennek az illékony, de folyton jelen levő életérzésnek” – írta 2003-ban a zombori Fekete J. József.

Beszédes Valéria